

Universitätsbibliothek Wuppertal

Codicis Dn. Ivstiniani Sacratissimi Principis P.P. Avg. Repetitæ prælectionis Libri XII

Justinian <I., Byzantinisches Reich, Kaiser>

Frankofurti ad Moenum, M D LXXXVII.

Collatio III.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1733](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1733)

CAP. IIII.

delatores. Ij sunt explo- ratores, qui magistratib. indicant su- res. ab his de- latoria curio- sitas l. 6. m. f. ff. de iur. & fa- ctis.

Benevolen- tias.

βαλαντιο- τήμους.

lic restitue- & vrbem ve- luti bestijs furta exerce- ntibus perpur- gent.

i. nam si di- gnè se gere- re voluerint, neque multi- &c.

i. dignitatē timētes, quā nemo possit pecunijs cor- rumperere.

Pratores plebeijs in- cendijs arce- nis deputati.

Idicimus autem eis ad obsequium esse officia ma- ligna: dicimus autem latronum cognitores & beneficiarios & cingulorum incitores & aliam multitudinem, quorum vnumquemque competens est castigare magis quam taliter viuere. Neque enim latro- num cognitor talis est, quomodo in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, vt lucrum sibi & iudicibus suis venentur. quæ omnia competens est eos qui nunc à nobis in præturam populi transeunt, o- disse & auerfari, & mundis vti manibus, & refecare o- mnia quæ præcepta sunt. siue de furto siue de alijs deli- ctis, & ciuitatem nobis emundare ab his quæ furta o- perantur bestijs, & viris industrijs vti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timore- os habeat sui iudicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate. & dignè iudicio de se, neque multi- liqui fures erunt & furta celeriter inuenientur & peccan- tes imminuentur, timentes dignitatem, quoniam ne- mo comparet pecunijs. Sed & crimina vel si vehementis- sima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriose huius & regie iudici ciuitatis, sed nobis obse- quentes, & omni digni eo honore, tanquam iudices mi- nores à iudice maiore euacuent eius sollicitudines, nihil eligentes agere quod non est bonorum virorum & impe- rialis testimonij dignum. Si verò aliquando con- tingerit (hoc quod non optamus) fieri aliquid in hac ciui- tate incendium, oportet eos presentes esse & ministrare: & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes nemo possit infelicissimorum res, eripere & saluare quantum possunt pecunijs cor- rumperere. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrij, maior eos sedes excipiet & hone- stior dignitas, & cognoscent quantum est quod cum ho- nestate viuunt, quam hanc contemnere, vti autem multis manibus & per eas impie agere & postea agere propter quod nihil horum quæ ita congregantur, consuevit ma- nere, sed malè colligere & statim deperdere. vt igitur no- stros subiectos inuitate quidem per hanc estimauimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum & ho- mines honoratos ad medium adducere vt eorum virtute sentiant subiecti. Habebunt autem spectabiles popu- lorum pratores & consiliarium nostro super eo iudicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V.

Matricarij siphonibus, hamis, dola- bris incendiū extinguebāt quasi mate- rarij, vnde ξυλουργοί a Cedreno.

i. & sicubi opus fuerit. Strenui iu- dices, nō sunt ab officio re- mouendi.

i. & sicubi opus fuerit. Strenui iu- dices, nō sunt ab officio re- mouendi.

e. 3. s. eod.

Assistent autem eis & viceni milites & triceni matricarij (quos nunc nos constituimus) dispositioni- bus obsequentes eorum, & sicubi Δ Ε Ο I eos qui indecenter agunt detinentes & competenti ordini tra- dentes || disciplinam. || Oportet autem eos manifestè scire, quod si mundos semetipsos constituerint, & Dei au- xilium habebunt, & nostra placatione non fraudabun- tur, & longior eis dignitas erit. Quis enim bene & rectè agentem amouere vellet?

CAP. VI.

i. & sicubi opus fuerit. Strenui iu- dices, nō sunt ab officio re- mouendi.

e. 3. s. eod.

Ed si transmittatur eis aliquis à iudicio viri clarissim: præfecti huius felicissimæ ciuitatis, quatenus suppli- cijs subijciatur, scrupulosè inquirent dignitatem & doceantur in quibus occidunt hominem aut auferunt membrum aut tale aliquid, sciscitantes & ab ipso glorio- so præfecto, si & hoc præuiderit, vt cum subtilitate pro- ferant sententiam aut animæ aut membri alicuius aue- rendi à destinato. Quemadmodum enim spectabiles pratores populo- rum talibus honorauimus donationibus, dignos eos fa- cientes & codicillis à nostra procedentib. manu & an- nonis & appellatione tanta & alijs quæ dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omni- bus vigilantiam, & cuncta agere æquali & iusta consci- entia & pura manu. Si enim aliquid apparuerint delin- quentes, aut furantes, aut furibus adquecentes, aut non omnibus refecantes modis, & dignos quidem morte sup- plicijs subdentes, medioeria verò agentes expellentes à magna hac ciuitate vbi nos præceperimus: sciant quod ipsi pro his reddent rationem non Deo solum sed & no- bis, & rei fient & omni damno quod subiectis contigerit, & nostræ indignationi, & velociter cum infamia à di- gnitate repelli nostra. propterea enim & labore suffi- nemus & expensis magnis adquefcimus, vt non alicui nostrorum subiectorum inferatur aliqua calumnia aut pecuniarum aut animæ perditio & quæ talia constituta sunt, sed omnia cum examinatione hant competenti.

EPILOGVS.

Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem diuinam & legem cognoscentes, & quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro no- stro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios existi- mante, in his quæ in vnoquoque contigerint, ita paternè in omnibus vobis custodiende prouidentiam. Proponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris. Dat. 10. Kal. Octo. Constantinopol. DN. Bilifario V. C. Conf.*

tollendi sc. Julian. con- stit. 31. huc re- fer 60. Ecl. 38. τω ερι τω ερωα βοσων v. Pe- trū Gregoriū 36. syntag. 11. lege Iulian 1. 2. s. 2. ff. de adul.

S. I. J. eod. sunt. n. infame- l. 4. s. 2. ff. de his quæ notant. l. 43. s. 7. ff. de riuo eidem Con- stantinus li- quenti pluri- bo meatus or- ris & fauciu,

vt nefarios hortatorib, claudi iustie l. C. Theod. de raptu virg. De pœna pa- celloribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper tentis aut do- mini, lenonis filia vel ancil- la & l. 12. C. de episcopis: l. 6. C. de specta- culis. Maritus ciperet promittentes calceamenta & vestimenta quædā: leno vxoris vt puniatur vide legem 2. s. 3. ff. de adul- certè. Morte hac constitu- tione an pu- rit, obseruabunt impiam & scelestam hanc functionem niri iubentur lenones & s. I. J. eod.

Lenonū in- fidia. Instrumēta quæ sub nostris temporibus præsumantur: ita vt etiam cōtra bonos mores apud Lenonem in- terposita, nulli sunt mo- deratione: Interest prin- cipis secretos habere scele- rum nuncia- tores. Principes prætorib. vsi in inquirēdis sceleribus. Castitas, ne- dum animo- rum, sed & neque corporum, laudabilis. laus ca- sitatis. hinc lenones τω ποροβοσχοι, .i. instrumenta, obligationes. Præsumuntur facillè inuita peccare, cum ita à lenonib. detinentur. a- lias, ne inuita quidē Lucretia, opinione Hieronymi, stuprum passa est neque

COLLATIO III.

DE LENONIBVS.

Tit. I.

NOVELLA CONST. XIII.

Imper. Iustinianus August. Constantino- politanis.

PREFATIO.

Tantiqvis legibus, & dudum imperantibus fatis odibile visum est esse lenonum nomen & causam, in tantum vt etiā plurimæ contra talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est à nostris præde- celloribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper interpellatione nobis facta rerum imperiarum pro talibus negotijs in hac maxima ciuitate commissis, causam non filia vel ancil- la & l. 12. C. de episcopis: l. 6. C. de specta- culis. Maritus ciperet promittentes calceamenta & vestimenta quædā: leno vxoris vt puniatur vide legem 2. s. 3. ff. de adul- certè. Morte hac constitu- tione an pu- rit, obseruabunt impiam & scelestam hanc functionem niri iubentur lenones & s. I. J. eod. Lenonū in- fidia. Instrumēta quæ sub nostris temporibus præsumantur: ita vt etiam cōtra bonos mores apud Lenonem in- terposita, nulli sunt mo- deratione: Interest prin- cipis secretos habere scele- rum nuncia- tores. Principes prætorib. vsi in inquirēdis sceleribus. Castitas, ne- dum animo- rum, sed & neque corporum, laudabilis. laus ca- sitatis. hinc lenones τω ποροβοσχοι, .i. instrumenta, obligationes. Præsumuntur facillè inuita peccare, cum ita à lenonib. detinentur. a- lias, ne inuita quidē Lucretia, opinione Hieronymi, stuprum passa est neque

vestes, orna-
menta, cupe-
dia meretri-
cum decipu-
la.

Cautio con-
tra bonos
mores actori
inutilis.

Lenonum
scelus graue.

i. i. iubemus.
peccandi f.

tas ma-
tas i. i. i. i.
veiv i. i. i. i.
Scrimg. i. vlti-
ma supplicia.
Iulianus. vlti-
mum suppli-
cium est ne
moris natu-
ralis. l. 21. ff. de
panis. non pu-
to. nam infra
dicuntur, le-
nones puniri
eis rō oīma,
& in exilium
mitti.

Nota pena
domū suam
locantis leno-
ni, aut in ea
patientis le-
nocinium cō-
mitti. Huc re-

neque sperare quia licebit de cetero eis vestium datione aut ornamentorum forsitan aut alimēti decipere, vt etiam inuita sustineat. Non enim permittimus quicquam fieri tale: sed etiam nunc omnia talia breuiter competenti cura disponimus, statuentes etiam reddi eis omnem quam contigerit cautionem occasione sceleris huius exponi: & neque permittimus scelestos lenones si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: sed etiam ipsos lenones iubemus extra hanc fieri felicissimam ciuitatem, tanquam pestiferos, & communes castitatis vastatores factos, & liberis ancillasque requirentes & deducētes ad huiusmodi necessitatem, & decipientes, & habentes educatas ad vniuersam confusionem. Praconizamus itaque quia si quis de cetero praesumpserit inuitam puellam allumere, & habere ad necessitatem nutritam, & fornicationis sibi deferentem quaestum: hunc necesse esse a spectabilibus pratoribus populi huius felicissimae ciuitatis comprehensum, omnia nouissima sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos furtoꝝ & latrocinioꝝ emendatores elegimus: quomodo non multo magis castitatis furtoꝝ, & latrocinioꝝ eos coercere permittimus? Si quis autem patiatur in sua domo quandam lenonem & huiusmodi praepositum operationis habere, & haec denuntiata cognoscens, non etiam domo sua expulerit: sciat se decem librarum auri sustinere poenam, & circa ipsam periclitaturum habitationem. Si quis autem conscriptionem de cetero in talibus praesumpserit, aut fideiussorem acceperit: sciat nullam quidem se utilitatem huiusmodi fideiussionis aut conscriptionis habere. etenim fideiussor quidem obligatus non erit, conscriptio vero omnino inualida manebit, & ipse (sicut praediximus) in corpore supplicium sustinebit: & a magna hac longissime ciuitate expelletur. Mulieres itaque caste quidem vivere volumus & oramus: non autem inuitas ad luxuriosam vitam deduci: nec impide agere cogi. omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum punimus, praecipue quidem in hac felicissima ciuitate, & in eius circuitu: nihilo minus autem & in locis foris positis omnibus, & quae ab initio nostrae sunt reipublicae: & quae nunc a domino Deo donata sunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona quae circa nostram fecit rempublicam, volumus conseruari pura ab omni tali necessitate: & domini Dei circa nos munera esse permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio, magnum fieri nostrae reipublicae incrementum: Deo nobis omnia prospera per talia opera conferente.

EPILOGVS.

Quatenus ergo vos primi nostri ciues casta hac no-
stra fruamini dispositione: propterea hac sacra praedica-
tione utimur, vt sciatis nostrum circa vos studium, circa
punitum castitatem atque pietatem labores nostros, per quos in
qui domum omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus.
Scriptum exemplar gloriosissimo magistro mutatis ad
hunc modum verbis.

VT ergo omnibus hac manifesta fiant in nostra ha-
bitantibus reipublica, tua sublimitas hanc nostram
suscepit sacram legem, in omni ditione praecipis
proprijs eam vniuersis inluet: vt non solum in hac felici-
ssima ciuitate, sed etiam in prouinciarum custodiatur
& conuentiula, tam diurna quam nocturna. l. 8. §. 3. Co. de haereticis.
Quid, quod alex & aleatorum susceptorem verberare impunē licuit,
eique damnū dare & res offerre, vide l. 1. ff. de aleatoribus: Huc refer
tulum de receptoribus. adde Nou. 43. §. vltimo §. 2. Nouel. 38. hinc colligi
potest, Meretricem domus conductricem cogi posse etiam ante tempus
finitum locationis migrare. Nam si lenonem quis sciens non impunē
paritur in sua domo versari, & hic nec meretricem. Vide Papon. 22. Ar-
rest. 9. Arrest. 14. Peccat enim grauius, aut certe non minus, quam leno
l. 43. §. 6. ff. de ritu. Quod si vterque expelli potest ante tempus locationis,
multo magis ad locationem non admittitur: Turpius enim eiicitur,
quam non admittitur hospes, vide Papon. dicto loco arrest. 15. Quod cum
ita sit quod illis mens fuit, qui a lenonibus veltigal exegerunt, & hunc
eo locupletarunt? quod sanctissime sustulit l. vltim. Codi. de spect. oculis:
hic locus ostendit, Lenones morte naturali non fuisse affectos. Aliud
est enim puniri in corpore, & mox expelli a ciuitate: aliud re ipsa pati
separationem corporis ab anima: id est, imperamus. Principis enim pre-
ces erga subditos, iusta sunt atque imperia. & ita lex in lenones lata,
perfecta est. nedum enim verat, sed punit. Vide qua notati ad l. 5. Cod. de
legibus. Quid si incuria quadam princeps legem in vrbe tulerit genera-
liter, nulla mentione facta omnium subditorum. Num huiusmodi lex extende-
tur ad extrarurbanos seu puinciales: hic apertus videtur aliud innere:
cum nominatim faciat mentionem puincialium, quos nec erat necesse no-
minatim adijcere, si lex in vrbe lata, ad puinciales tacite extendetur.

locis: domino omnium Deo pro alio quodam, odore sua-
uitatis oblata. Data Constantinopolitanis ciuibus no-
stris. Dat. Kal. Decemb. Constantinopoli Belisario V. C.
Conf. 535.

DE DEFENSORIBVS CIVITATVM.

Tit. II.

NOVELLA CONSTITVTIO
quindecima.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo praefecto pratoriorum, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Is i velociter reuocemus curam defensorum per competens officium: nec ipsam ulterius antiquorum nomina habebimus veritatem. alijs si quidem alia data sunt ab antiquitate nomina significatiua a parte rerum: hoc autem defensorum nomen pure demonstrat antiquitatem aliquos praeposuisse rebus, quatenus ex omni eas iniustitia vindicarent, liberas. Si quidem & propter hoc paterna voce defensores eos vocamus, quatenus eripiant a malis iniustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum est in multis nostrae reipublicae partibus: & ita contemptum, vt in iniuria quidem potius quam in qualibet iaceat honestate. si quidem sunt viri quidem obscuro, decreta vero super eis misericordia magis quam electione conficiuntur. quibus enim non est victus & vita sufficiens, isti defensorum emendantes ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alio quodam lusu, iudicium subiacent voluntatibus. Denique remouent eos quando voluerint, aut nihil aut paruissimum delinquentes: & alios in illorum prouehunt officium, quasi loci seruatores eos defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, vt & officiales, & ciuitatum iudices, & harum habitatores, in nouissimo contemptu defensores habeant. Quae vero aguntur ab eis, ad instar non actorum sunt. si enim imperauerint prouinciarum iudices, nequaquam praesument quaedam gesta monumentorum conficere apud semetiplos per omnia seruietes eis defensores, & illorum nutibus intendentes solis. Si vero quaedam conficiantur, primum quidem etiam haec venundant: deinde cum nullum habeant archium, in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam inuenies apud eos plurium temporum poni monumentum vllum penitus: sed ad haeredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quarunt: & horum quae quidem inueniuntur, nulla fide sunt digna: alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, vt in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de iudicibus bene disposuimus, & maiores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio ciuitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituere. fit enim sic congruente utilis, si iudicium sumant officium, ciuitatum defensores: & prouinciae praeses videbitur quidem iudex iudicum potius esse, & ex hoc honestior praecedentium apparere. quanto enim quilibet praest melioribus, tanto maior ipse & honestior est.

Vt nulli incolarum liceat defensoris officium respicere.

CAP. I.

Interim illud sciendum est prius, vt nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare, sed inuicem vniuersi nobiliores ciuitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant. hoc enim & in prioribus temporibus valuisse, & in reipublica gestum didicimus: Nulli, nec si honoratus sit magnificentissimorum illustrium dignitate, hoc declinate concedimus, nec si militiam habeat honestam: neque si proferat priuilegium suum ex diuinis formis: vel si pragmatici sunt collati: sed munus nemo potest declinare. Nobiliores ad defensoris officium promouendi. Prisca tempora imitanda. libelli sc. id est, pragmaticae formae.

περί τῶν
ἐκδικῶν.
§. 1. Co. 55. seu
plebis l. 1. Co-
dice de off. in-
rid. Alexand.
l. 4. 5. Cod. de
defensoribus
ciuit. His simi-
les tribuni
plebis vrbis
Romanae. Pot-
rō hac con-
stitutio apud
Iulianum est
30.
Vana sunt
nomina di-
gnitatum si-
ne effectu.
Magistrat-
vilescit, quo-
ties obscuris
hominibus
conferuntur.
& ita, parib-
omnibus, no-
biliiores seu
genere, seu
virtute praef-
ferendi alijs
quantumuis
ditiorebus.
sensus est,
Electionem
commiseratione digna
esse, quoties
viles, negle-
ctis probiori-
bus, eligun-
tur.
eligendus
sc.
i. i. ambien-
tes.
ἀρχόντων,
praesidum.
praesides sc.
vtpote viles.
& quasi vi-
carios defen-
sorum.
id est, ex-
tremo.
id est, gesto-
rum.
Olim nul-
lum erat ar-
chium de-
fensorum.
περί ἀρ-
χόντων, id
est, de praesidi-
bus.
Novella 8.
supra eodem:
Nota sen-
tentiam.
ἐπιτίμων,
praestantio-
ribus:
Defensoris
munus nemo potest declinare. Nobiliores ad defensoris officium pro-
mouendi. Prisca tempora imitanda. libelli sc. id est, pragmaticae
formae.

secundum circulum habitatorum civitatis, quorum aliqua ratio est, hoc implentibus: & dum circulus expletur, rursus revertentibus ad sollicitudinem, & civitati predictam curam ministrantibus: ut in vnaquaque civitate defensor iudex potius quam defensor esse videatur: decreto quidem cum iureiurando factus omnium possessorum in illa civitate consistentium, sed non in hac urbe de gentium.

per ordinem Iulian. a suo ordine. i. x. estimatio, honor, opinio, reputatio. i. praedem. suffragio, electione.

Extraneis, ius suffragij non competit. Insti. de off. iud. olim erat annuus magistratus. praeside. nota gradus, Defensor civitatis, Praefes provinciae, Praefectus praetorio.

Praefectus praetorio defensorem confirmat, creat, & deponit. i. praefidi Iulianus. Defensor videtur sibi non potest substituere. Praefes vices suas agentis, vices mittere ius non habet. praesidum Iulianus.

nota quae agerentur a praesidibus gentium, nihil videatur deesse civitatibus vel aduersus homines eius. Praefes iudicare in causis omnibus pecuniarijs vsque ad aureos trecentos: non valentibus nostris subiectis trahere sibi colligunt, De met obligatos ad clarissimos provinciarum iudices, si vsensores non habere iurisdictionem: qd Cuiacio displicet. Idem tamen negat eos emancipantem manifestet minorem esse litem trecentorum re aut manumittere quem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum quam posse, actorem omni litis subdi dispendio.

Cap. III. Ed neque pro hoc ipso actores amplius estimare litem, ut conerant reos, & non civitatis defensori, sed provinciae deferant iudici. Sed si quid tale egerint, eos emancipantem manifestet minorem esse litem trecentorum re aut manumittere quem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum quam posse, actorem omni litis subdi dispendio.

Cap. V. Et a defensoribus appellationes ad ipsos fieri iudices. Si vero egerint aliquid iniuriosum circa defensorum, ad similitudinem praesidis Iulianus. Acta aduersus tumultuosos conficiuntur a defensore, praesidum. Plus petitione actoris, non potest effugi ordinaria vel defensoris iurisdictione. A defensoribus ad praesides appellatur.

Cap. II.

NVlla existente licentia administratori, aut ipsis defensoribus vices agentes defensorum facere: sed etiam hoc omnibus eis interdicitur modis. Sed neque proprias vices agentes per civitates clarissimos iudices destinare, nisi ipsos defensores, quos iudicium officium complere in civitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere civitatibus in quibus sunt.

Ut omnia monumenta apud defensores insinuentur.

Cap. III.

ET agi apud defensores testamentorum insinuationes, & donationum, & quicquid aliud est monumentorum proprium: non valente clarissimo provinciae iudice prohibere quod agendum est, aut praecipere quia non velit aliquid agi, aut actum non edi. non enim huiusmodi alicuius ei omnino potestatem damus: absurdissimum existimantes, necessarijs rebus cedere homines propter iudicium forte irrationabiles motus atque praecipitones, sed etiam agere quaecumque voluerit & edere: & licet quod agitur, tangat provinciae praesidem, aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet etiam sic agere eos qui in administrationibus sunt, aut in qualibet potestate, non ut prohibeant quaedam fieri contra se gesta, sed ita inculpabilem suum praebant modum, ut nulli decarium sibi civitatibus iudex, siue non, nequaquam prohibeatur quispian agere apud defensores quaedam monumenta in quibuscunq; voluerit, praeter illa sola quae iurisdictione egerit, & ex ipsa iudicium auctoritate pendit. Deinde & his qui publicas exactiones habent, civitatum defensores omnibus auxiliari modis, & si opus fuerit occasione contemptus contumaciae tributiariorum, monumenta conficere: & haec fieri velociter iubemus, & interesse, ut inordinate agentes videant, & his ipsis testimoniis perhibere, vel publicum removere tumultum, & absolute iudicium obtinere ordinem, & maxime quando ab illa in qua defensor est, obedire illi, & adiuuare: ut absentem sub illorum praesentia. Ex provinciali autem officio habere & exceptorem eis administrantem, & duos officiales, qui ea quae ab eis decernuntur, adimpleant. Praefes iudicare in causis omnibus pecuniarijs vsque ad aureos trecentos: non valentibus nostris subiectis trahere sibi colligunt, De met obligatos ad clarissimos provinciarum iudices, si vsensores non habere iurisdictionem: qd Cuiacio displicet. Idem tamen negat eos emancipantem manifestet minorem esse litem trecentorum re aut manumittere quem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum quam posse, actorem omni litis subdi dispendio.

Cap. IIII.

Ed neque pro hoc ipso actores amplius estimare litem, ut conerant reos, & non civitatis defensori, sed provinciae deferant iudici. Sed si quid tale egerint, eos emancipantem manifestet minorem esse litem trecentorum re aut manumittere quem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum quam posse, actorem omni litis subdi dispendio.

Cap. V.

Et a defensoribus appellationes ad ipsos fieri iudices. Si vero egerint aliquid iniuriosum circa defensorum, ad similitudinem praesidis Iulianus. Acta aduersus tumultuosos conficiuntur a defensore, praesidum. Plus petitione actoris, non potest effugi ordinaria vel defensoris iurisdictione. A defensoribus ad praesides appellatur.

fores officiales: tunc provinciarum praesides vici & castigare officiales possunt. Licentiam enim damus defensoribus, si hoc neglexerint praesides gentium, sedis tuae eminentiae huc nuntiare, ut inde detur auxilium eis, & vindicta competens: & re vera defensores eos esse contra delinquentes, habentes iudicariae claritatis & honestatis imitationem. Et si cadere contigerit civitatis defensorem: mox ad alium deferri decretum, qui ex circulo vocatur, cum dudum dicto iureiurando, & suscipere quidem mox curam: decretum vero nunciari & confirmari a tuo culmine: & nequaquam defensoribus vices agentes (sicut praediximus) dari: ne rursus confusio nitemus quasi rationabilem occasione. Praecepta vero faciat tua eminentia per vnamquamque provinciam, ut in civitatibus habitatio quaedam publica distribuatur, in qua conueniens est defensores monumenta recondere, eligendo quendam in provincia qui horum habeat custodiam: quatenus incorrupta maneat haec, & velociter inueniantur a requirentibus: & sit apud eos archiuum: & quod haecenus praetermissum est in civitatibus, emendetur.

Cap. VI.

QVia vero etiam defensores civitatum extra omnem commodum sunt: & pro decretis eorum, si quidem civitates maiores sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuae sublimitatis: si vero minores, tres: sicut iam dudum nostris constitutum est legibus. si vero quaedam salaria habent publica, etiam haec secundum consuetudinem percipient. Audient quoque leuiores crimina, & castigationi competenti contradent, & eos qui in maioribus criminibus capiuntur, detruent in carcerem, & mittent ad provinciae praesidem. sic enim fuerit civitas vnaquaque cura iudiciali: & omnis gens sub maiori constituta iudice, maiorem sentiet providentiam: & rescinduntur plurimae iudicium cura, cum civitatum defensores in semetipsis eas imponunt, & leuigant praesidum quas pro omnibus hominibus habent sollicitudines, ipsi particulariter remouentes ea quae vim patientibus inferuntur, aut dubitationes soluentes, & honestos sicut sepe dictum est) eos qui in administrationibus sunt, demerstrantes. Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicae functiones: gentium praesides defensoribus imperabunt contra detentores exactiones: ut & secundum hoc eos adiuuent. Si qua vero defensoris praeter haec fiat ordinatio, aut renuerit aliquis defensoris officium in semetipsum veniens, siue dignitatis siue militiae siue priuilegij sui alterius cuiuspiam occasione: iste quinque librarum auri subiectus poena, etiam sic post eius exactionem ad opera civitatis proficientem cogatur defensoris implere sollicitudinem. Conuenit enim vnumquemque nobilitatem semper functionem agere civitatum quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repensationem.

EPILOGVS.

Quae igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua sublimitas in provincijs quibus praest, facere manifesta per programmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & maximorum & mediocrium & paruulorum nobis cura est: & nihil est tale quod a nostra sollicitudine remoueamus. Partem vero faciat tua eminentia suorum praepceptorum: ut ex hoc iam gentium praesides praeparent secundum vnamquamque civitatem eos qui bonae opinionis sunt, nominari defensores secundum circulum (sicut iam dictum est) & decreta fieri communia cum iureiurando in eis habito, & describere praedictum circulum: & ita per biennium subintrare curam eos qui subsequuntur: & si ceciderit quispiam ex eis, alium introduci: semper quidem decreto cum iureiurando faciendo: ipsoque dum futurus fuerit curam suscipere, definitum iusiurandum subeunte, & electione eius facienda a Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & alijs in civitate bonae reputationis studentibus: quod etiam nunc mox fieri constitutoribus civitatis (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. Nunc autem defensores existentes, si quidem placiti videantur, etiam ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam: & si praetorio defensoris sollicitudine nisi tamen voluerint communi decreto teneti eos biennio in eodem officio. Si vero nondum defensoris probentur implementum, digni vero videantur communicare rogari potest circulo,

arguunt, praesidialis grauitatis imitatione atq; figura Hal.

interdicere, i. mox alio defuncti loco subrogat. i. i. s. i. praefecti praetorio d. c. i. m. f.

De maioribus & minoribus civitatibus alias dixi. publicas annonas Iul. c. l. 7. Cod. eod. & ita habent ius praehendendi quod eis negabatur l. 5. Cod. Theodos. de exhib. reis. Iulianus eis tribuit ius castigationis.

praesidum, releuent Hal. c. 3. §. i. s. eod. c. i. s. eod.

Defensor eligitur a clero, & honestioribus civitatis confirmatur a Praefecto praetorio c. i. m. f. s. eod. Munus decreto teneti eos biennio in eodem officio. Si vero nondum defensoris probentur implementum, digni vero videantur communicare rogari potest circulo,

circulo, impleant reliquum tempus, vltra quod nullus ciuitatem defendat: sed vsque ad hoc solum stet tempus: nisi cuncta ciuitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat sollicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rursus fiat, quando ipse eum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renouando, fiat aliquibus infinita prædicta gubernatio. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc studio & vigilantia & domini Dei intuitu adiuuimus, & nostris subiectis contulimus. Dat. decimo sexto Kal. Aug. Constantin. Bilisario Viro Clarissimo Consule.

Perpetui magistratus non fuerunt apud Romanos. ib. Idib. August. quidam ita legunt. i. anno 535.

DE MENSURA ORDINANDORVM clericorum.

Tit. III.

NOVELLA CONST. XVI.

Idem Imp. Anthemio sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & vniuersali patriarchæ.

Novell. 3. Nouel. 6. c. 8. sanctæ Sophiae. Constantinopolis. i. tolerabilem. Voluntas legispectanda.

EGEM nuper scripsimus de mensura ordinationum, & vt non competeret effusas eas esse neque in sanctissima maiore ecclesia huius felicissimæ ciuitatis, neque in alijs: quam etiam firmam esse, & valere secundum omnem suam volumus virtutem. Quia verò intentio nobis est abbreviare quidem ordinationes, huic autem sanctissimæ maiori ecclesiæ excellentem expensam ad medio crem quandam atque portabilem reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarum minuat: propter hoc omnem circumeutes viam, ad presentem venimus legem: nihil quidem aliud existentem à priore, sed ex eius procedentem voluntate, adhuc autem amplius sanctissimæ maiori ecclesiæ prodesse valentem.

Cap. I.

Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum ecclesiarum (quarum ipsa sanctissima maior ecclesia gubernationem & expensas suscepit) contigerit aut presbyterum aut diaconum aut lectorem aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reuerendissimorum clericorum. Et si quidem nondum clericorum minuta mensura est, sed adhuc abundant quantum ad id quod superius definiuimus, & vt vocant statutum, nullum fieri pro eo ordinationem, donec numerus in ipso restituatur. Si verò sic diminuta multitudo est, vt necessitas sit, ne desit statutus numerus, alium pro moriente introduci clericum: considerare beatitudinem tuam, si quis est in alijs ecclesijs circa sanctissimam maiorem ecclesiam, ex abundantia eiusdem ordinis clericus: & exinde restituere alium, & nõ nouam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo quod plus est, semper hoc quod defuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur causa mensura: & sic sanctissima mater ecclesia paulatim debitis liberabitur. Alioqui si quod defuerit quidem completur introductionibus extraneis: quod vero plus est, non minuat: plurimum & in definitum transiet tempus, donec omne quod plus est, minuat.

EPILOGVS.

Tua igitur beatitudo, ea quæ propter sanctissimarum ecclesiarum vtilitatem nobis placuerunt, operi effectuique contradere festinet. Etenim si quid fiat præter hoc, scire necesse est eum qui contra hanc nostram legem suscipere ordinationem præsumperit, nihil hinc vtilitatis habiturum: neque reputabitur à reuerendissimis œconomis in hac parte facta sanctissimæ maiori ecclesiæ expensa: sed ipsi ex hoc cognoscant damnum à semetipsis hunc suæ negligentia recipientes fructum. Dat. Idib. August. Constantinop. post consulatum Belisarij. V. C.

DE MANDATIS PRINCIPVM,

Tit. IIIII.

NOVELL. CONSTIT. XVII.

Imp. Iustinianus August. Triboniano quæstori sacri nostri palatii & exconsuli.

principis Scripsimus principibus & præsidibus. Index Regina, παρ αγγελματα των αρχων των edicto Ηα loand. præcepta præsidū. hunc suæ negligentia recipientes fructum. Dat. Idib. August. Constantinop. post consulatum Belisarij. V. C. editione Ha-loandri εν ονόματι τῶ θεσπότη Ιησὺ χριστῶ, &c. vt in l. i. Cod. de off. præf. præf. Afisc.

PRÆFATIO LATINA.

EX libris antiquis qui iura Romani nominis continebant, non ignorat tua sublimitas, quanta de mandatis principum legumlatores in suo quisque volumine conscripserunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetustatem iam perditam ac diminutam, placuit etiam omnibus iudicibus nostris, qui minores vel medias administrationes gerunt siue inter correctores, siue inter consulares, siue inter spectabiles ordinentur, non solum codicillos præstare sed etiam mandata dare, quibus inspectis omnia gubernare laudabiliter possint: ideo librum mandatorum composuimus, qui subter per vtramque linguam annexus est: vt detur administratoribus nostris secundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, scire eorum sanctionem: vt nihil ex his audeant præterire, sed saluberrimas dispositiones nostras obseruantes, in perpetuum nostras prouincias, nostroque imperio subiectos gubernare festinent. Illustis igitur auctoritas tua, ad quam quæstoria pertinet censura, eadem mandata & in libris legum transcribi, & in sacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his vna cum codicillis suscipiendis, administratores quemadmodum possint reipublicæ subuenire, non ignorent. Dat. 16. Kalend. Maij, post consulatum Bilisarij, V. C. Conf.

10

20

30

40

50

60

70

deest in Gre cis editionib. Horum mandatorum fit mentio in lege 6. in ff. de off. proconsul. l. 3. in ff. de off. præf. l. 14. Cod. de incest. adde l. 1. Cod. de mandatis princip. l. 2. C. de off. eius qui vice. Ea præscribunt præsidibus modum administrandi. Porro hæc Nouella est 21. apud Iulia num ita conscripta, De officio rectoris prouincie, ad quem modum conceptus est titulus Codicis: cui respondet Pandectarum titulus de officio præsidis. i. anno 536. Nouell. 8. c. 9.

*

IN NOMINE DOMINI IESU CHRISTI

Dei nostri, imperator Casar Flavius Iustinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, Victor, triumphator, semper adorandus, Augustus.

EAM quidem in generali nostræ pietatis lege omnia declarata sunt, in quibus conueniens est administrationes accipientes, eas gubernare, memorantes iusiurandum quod super his præstat. Necessarium tamen existimauimus etiam nunc percipienti tibi administrationem, designare quod a progenitoribus reipublicæ nostræ adiuuentum est: qui ad administrationes directis certa præcepta dabant, mandata principum ea vocantes, secundum quæ oporteret eos gubernare administrationes.

Vt gratis creati magistratus, gratuitas quoque manus seruent erga Deum, Imperatorem, & legem.

Cap. I.

Oportet igitur te purè sumentem administrationem, & sine omni suffragio, præ omnibus alijs mundas seruare Deo nobisque & legi manus, & nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus, neque captiosum quiddam contra subiectos facere negotiatione: sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quam per eos qui circa te sunt purum eis vndique seruare ius: & festinare, Primum quidem fiscalia tributa exigi vigilanter, nihil diminuens circa publicam curam requirere, ne forte fiscus inde minuat, & saluare ei vndique quæ propria sunt. Sicut enim priuatos iniultitiam passos adiuuamus, sic & publicum illatum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conseruati, facile & in promptu soluent tributa: & qui in furta prius dantes, manebant debentes adhuc fiscalia, ex nunc ipsis fiscalibus exsoluentes liberabunt facile se tributis.

Nov. 8. c. 1. Nov. 8. c. 8. obiecta iuris publici & priuati.

Vt caueant Magistratus ne quæ seditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum inuigilent.

Cap. II.

Deinde conueniens est te prouidere, vt nulli populi ciuitatum alterutris seditiones faciant, sed omnem pacem esse Dei ciuitatibus, dum æquitas etiam hinc nostris subiectis seruatur, & neque lucris neque passionis alicuius causa ad aliquam partium declinatur.

Imperius, i. circenses factiones, de quibus scripti ad l. 1. §. 12. ff. de off. præf. Grb. l. 28. §. 3. ff. de penis ad de Cusac. 8. ob serm. 29. l. 3. in f. l. 13. ff. de off. prætor.

*

Si verò dixerint minus idoneos esse emptores, & ppter ea non fieri migrationem: hoc ipsum examinabis sine quolibet damno: & si quidem idonei fuerint emptores, coges fiscalium præfules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si verò pro veritate eos inueneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio fit fiscalium tributorum in eos qui ab ipsis emunt: hoc quod etiam in Oriente nouimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur, & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, vt non alij quidem sint possessores, alij verò collatores. Oportet enim maximè contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neque possidentes terras.

βλαβήσται.

De protectionibus præsidum, ne prouinciales angarijs, &c. vexent, &c.

Cap. I X.

Quid angarij, alibi dixi. adde Nouell. 128. 134.

ὑποζυγίου iumentis Hal. 10. ind.

τῶ ποτηνητάς.

cum detrimento sc. subditorum.

adde l. 4. C. de summa trinitate.

i. si ad canones pertineat Ecclesiasticos.

i. disceptationem mouerint.

i. dabis Deo gratiū & conuenientem finem.

Nov. 134. c. Vlt. olim dimidia bonorum dānati

princebat ad fiscum, l. 1. ff. de bonis damnat. l. 4. C. de bon. proscript.

Et ita, confutur: vñ cum metropolitā prouincię hoc disponere & descatio locum cernere, siue episcopi dubitent, siue alij quidam: & non habet in causa dare Deo amabilem & decibilem terminum: qui prouincijs v. & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitate procurat fiscalibus, & nostros subiectos seruet scripto, nisi inuiolatos.

certis casib.

καὶ τῶ νόμου, ἢ τῆ ἑταιρείων φέρεται τὰ ζει.

Res non delinquant sed personę, facit l. 9. §. 4. §. ff. de off. proconsul. l. 7. C. de postulatio.

huc refer titulos Cod. de his qui potētorū nomine: vt nemo priuatus: vt nemini liceat sine iud.

C. ne liceat potentioribus patrocinium.

Illud tamen te volumus nosse, quia si quando præceptum ad alias fortè proficisci te prouincias: competēs est contentum te ijs quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neq; nostros subiectos atterere: sed ex quibus in prouincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angarijs collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi officium: sed proprijs quidem subiugalibus proprię que expesa agere iter, hoc ipso custodiendo vel si non ultra terminos properes prouincię: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas ciuitates.

Cap. X.

Eos autem qui vocantur loci seruatorēs, dare iudices in ciuitatibus prouincię cui præsidēt, (licet spectabiles viri, vel clarissimi, vel præfides sint) omnibus interdiciamus modis. Sed neq; si milites aliqui sequantur te, neque illos gratis permittas expendere, sed ex proprijs emolumentis. Si verò hoc non egerint, sed ex tributis expenderit, & angarias acceperint: omne quicquid damnificabuntur subiecti, hoc ex eorum emolumentis exigens, proprio periculo læsis seruabis.

Vt præses oblatas sibi de religione iussiones contemnat.

Cap. X I.

Neque occasione religionum, hæresumque quarationis, permittas alicui prouinciam commouere, aut aliter quandam præceptionem iniungi prouincię cui præfides. ipse verò prouidebis, cum competenti utilitate fiscalibus, & quæ alia sunt perferuari: & nō permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. Si verò canonicum sit quod quartitur: vñ cum metropolitā prouincię hoc disponere & descatio locum cernere, siue episcopi dubitent, siue alij quidam: & non habet in causa dare Deo amabilem & decibilem terminum: qui prouincijs v. & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitate procurat fiscalibus, & nostros subiectos seruet scripto, nisi inuiolatos.

De capitali crimine damnatis, vt bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquuntur.

Cap. X I I.

Oportet autem te & in hoc omnem ponere prouidentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna, illum quidem punire, res autem eius non contingere, sed sinere eas generi & legi, & secundum illam ordinem. Non enim res sunt quæ delinquant, sed qui res possident: at illi recipiunt ordinem: eos quidem qui digni sunt pœna, dimittunt: illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex fortè ad illorum vocauit successiōnem.

De iniustis patrocinijs prohibendis.

Cap. X I I I.

Patrocinia quoque iniusta, quæ cognoscimus in nostris prouincijs fieri, omnibus corrigere modis, non sineus vlli aliorum vitas in se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei cōpetentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium, non quemadmodum

fraudent fiscum, suam virtutem obijcere. Neq; sit tibi cura cuiuslibet sint hæc agētes dominij: sufficit enim per omnia tibi ad perfectā fortitudinē & lex, & imperij fauor.

De alienis colonis & capite censitis, vt nemo eos suscipere audeat.

Cap. X I I I I.

Sed etiam suscipientes alienos agricolas sic odio habebis, sic compelles citò reddere quod suscipiunt male, vt si plurimū manserint inobedientes, omne quicquid in onus prouincię est, illorum possessionibus hoc impones. Si verò in alijs prouincijs agricola dicantur esse constituti, literis vtentibus publicis ad prouinciarum præfides. vt in eas fugientes agricolas confitentem aut conuictos tradant possessionibus, & reuocentur ad prouinciam cui præfides, & inobedentes vehementer corripies, minus idoneorum adiectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus & rerum deminutionem in sua facultate cognoscere: vt minoratus cognoscat quātum est lædere & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age siue prædia possidentes in prouincia sint, siue aliquorum alijs competētium gubernatores sint. Oportet etenim & possessores illa solum habere quæ eis dat lex, & gubernatores alienatum illis præesse solummodo, quæ per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modū: extraneis autem abstinere: & non prouidere quidem alijs, lædere verò alios, & sibi met lucrum impium ex hoc acquirere.

Bona aliena, alienosve agricolas defendendos suscipere mercede certa vitū Nouella Tiberij de diuinis domib.

ἡ ἀλλοτρίων ἐνεργολαβῶν καὶ ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

De titulis affixis alienis prædijs.

Cap. X V.

Titulos autem imponere prædijs alienis, aut ergasterijs in ciuitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula ita præsumptibus periculosum esse scias, vt agnoscant, quia hæc agentes ipsi suam substantiam applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco datam tentauerit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat alijs exemplum abstinentiæ: qui si iisdē implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia obserua, sciens nostram circa te voluntatem atq; sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

Quid primū facere debeant præfides cum prouinciam ingrediuntur.

Cap. X V I.

Mox autem vt ingredieris prouinciam, conuocatis omnibus in metropoli constitutis, (dicimus autem Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & nobilibus ciuitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publicè, non solum in metropoli, sed etiam in alijs prouincię ciuitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno: vt omnes cognoscant in quibus suscepisti cingulum, & videant si hoc conseruas, & nostro dignum temetipsum ostendis iudicio.

De armis.

Cap. X V I I.

Hæc enim conseruata apud te faciunt presentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosorem, si quidem super alia, neque armis vti non militantem permittes aliquem. Hæc te & Deo, & legibus, & nobis charissimum constituunt. Sed & illud prouidebis, vt si quis eorum qui populum in turbas sollicitant, tentarit aliquando ab hac magna ciuitate fugere aut solus, aut cum alijs, & venerit in prouinciam cui præses: quatenus inuestigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela cures, & vbi cōstiterit, nunciare hoc, si fortè digna inquisitione sint personę, & adduci ad hanc felicissimam ciuitatem, & pœnas sustentare quas lex de talibus constituit. Dat. 16. Kal. Maij, Constantinop. Belisario V. C. 535.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

ἡ ἀλλοτρίων ἀποστασίων ἀπονεμῶν. C. Nouell. 17. τὸς ἐπὶ τῶν βίαις ἐνεργολαβῶν, id est, aliorū vitas ac bona patrocinio suo defendere, C. Cuius. 8. obf. 31.

Titulus ali. DE TRIENTE ET SEMISSE, ET ter cōceptus successione filiorum & nepotum naturalium: & collationibus, vel distributionibus, nec non & literarum aut numerationum atque rerum ex quibus detinent, inficiationibus.

Tit. V.

NOVELL. CONSTIT. XVIII. 10

Imper. Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo praefecto sacrorum per Orientem praetorium, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

AM quidem magna huic, & ut ita quis dicat, bene a Deo constituta reipublice (dicimus Romanorum) plurima de testamentis disposita sunt, & pleni legum codices de talibus constitunt, & non solum sapientes antiqui haec scripserunt, aut priorum potestas imperatorum: sed etiam a nobis iam non aliquo priorum principum minus legitationes prolatae sunt. Deum vero semper considerantes, & quatenus ei placiti videamur, & aliquid bonorum dignum in nobis agamus: nitimur aliquid adinvenire semper & naturae conlequens, & quod possit priora corrigere. Frequenter igitur & alia vice mirati sumus, quomodo legitimis & benevolis filiis, quibus agunt gratias parentes, quibusque quod relinquitur, iam etiam debitum vocant: solum triuncium s' definerunt ex necessitate relinqui: reliquum vero iacet in voluntate parentum: & capiunt quidem cognati omnia, & extranei, vel cum libertate serui: filij vero licet multi consistant: etiam si nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium diuidunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint: & pauperes erunt filij patris donec vixerit idonei.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse, si quaternarium numerum excedant.

Cap. I.

Hec nos mouerunt corrigere legem, & non eam despiciere semper erubescens: talique modo determinate causam, ut si quidem vnus est filij pater aut mater: aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solum, sed etiam tertiam propriae substantiae partem: hoc est, vniciam quatuor: & hanc esse definitam mensuram vsque ad praedictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiae relinqui partem: ut sexticium sit omnino quod debetur: singulis ex equo quadruncium vel sexuncium diuidendo: & hoc non sub iniusta circumstantia rerum, (forsan enim ob hoc etiam alij iniustitiam patiuntur, & alij quidem meliora, alij vero deteriora percipientibus) sed quod contigerit vnumquemque per omnia aequum esse in qualitate & quantitate, siue quis illud institutionis modo, siue per legatum, idem est dicere & si per fideicommissum filiorum statuto contra rationem iuris Romani minui, de iure naturali aequum & honestum non esse. De hac quaestione vide Grassum lib. sent. §. legitima. quest. 42. & Mynsingerum §. obseru. 40. De legitima liberis debita, dixi ad tit. C. de inoffic. §. ex duodecim vnicijs seu asse. hinc sumpta est Authentica, necesse. Cod. de inoff. Si vnus, duo, tres, quatuorve liberi, quatuor: si plures, sex vniciam liberis vel testamenti relinquenda a parentibus: nisi liberi masculi sint curiales, feminam curialibus nupta: tunc enim liberis debetur noniuncium. §. eod. Nouell. 22. c. 48. Nou. 39. c. 1. Iure Romano liberi succedunt in legitimam aequis partibus, ut hinc constet, apud Romanos nullam fuisse primogenituram praerogatiuam in iure succedendi. Hodie legitima liberis, ut hic: & ascendentibus, §. Vsurmiser. in pract. 29. obs. 9. relinquenda est iure institutionis Nouell. 115. c. 3. (id enim honorabilius est, quam iure legati vel fideicommissi) etiam si legitima filiorum aucta sit per statutum aliquod Grassus ex communi opinione contra Baldum lib. sentent. in §. testamentis. quest. 35. num. 7. §. quest. 40. nec sufficit relinqui fideicommissum vniuersale, d. quest. 35. num. 13. Fallit tamen superior regula, si pater liberis legitimam titulo legati reliquit, & adiecit clausulam, ut testamentum valeret meliore modo quo potest. Idem ibi. num. 8. id est, si parens codicillos facere voluit, non testari: fallit, si pater in testamento diuisit bona sua inter liberos, nec appareat de alia haereditis institutione ibi. num. 9. id est, fallit haec regula si pater testetur inter liberos. Fallit

si, relinquat occasionem. licebit enim ei reliquum octuncium forte aut sexuncium habere: & largiri sicut voluerit filijs ipsis, aut cui libet extraneorum: & natura prius curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc obseruando in omnibus personis in quibus ab initio antiquae quartae ratio de inofficioso lege decretata est.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

Cap. I I.

Excipiatur autem a nobis de curialibus nuper posita lex, quae filijs curialibus aut filiabus curialibus ta pars eis sit nubentibus noniuncium omnino dari vult, reliquo relicta legitimatione a parentibus secundum potestatem dispensando: ma aut Falci omnibus alijs de inofficioso positus legibus, & praecipue dia loco, aut nostris, in sua virtute seruandis, & de ingratiss filijs, & de pro sua parte aut pro dote. nec est adiectum quo titulo. Nam in dubio praesumitur relicta titulo institutionis ibi. nu. 15. 16. 18. Idem

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & vxori vsum fructum omnem reliquerit.

Cap. I I I.

Prohibemus autem & illud graue existens, & habens dicendum, si quidem aliquam legalem occasionem, in duram ta eis peculia men incidens crudelitatem & amaritudinem. Noui sint relicta, mus enim aliqua testamenta secundum quae morientes, nume. 17. aut non paternè, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter quaedam sum atque remisse fecerunt institutiones vxoribus: siquidem ma, eo adieillis omnem reliquerunt suarum rerum vsum fructum, si- sto ut testalijs autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror menti interstudium esse huiusmodi testamentis, vxores etiam propretatio ad prietatem acquirere, filijs forte fame peremptis. Vnde e- virum bonum & in medio gubernentur, & cotidianum habeant ci- aut prudentium, nihil eis derelicto vxoris ira, forsitan & irrationabi- tem referre- li, intercedente, quae eis etiam cotidianam gubernatio- tur, num. 19. neni abripiat? Non licebit igitur de caetero vlli omnino Quid si titu- filios habenti, tale aliquid agere: sed modis omnibus ei lo institutio- huius legitima partis quam nunc deputauimus, & vsum- nis minor q' fructum insuper & proprietatem relinquat, si vult filio- legitima por- rum non repente fame morientium, sed viuere valentium tio sit relicta? vocari pater. Et haec omnia dicimus non in patre solo, agent liberi sed & in matre & auo & proauo, & adiunctis vnicique ad suppleme- fceinarum personis, id est, auia & proauia, siue paternae tum ibi. num. siue maternae sint.

sunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino essent praeteriti, §. Vsurmiser. dicto loco. natura liberi hic opponuntur extraneis. §. Nouell. 38. de quibus §. Nouell. 115. c. 3. de quibus c. 5. §. eod. Nemo extran- bus liberis hodie (olim diuersum fuit l. 37. ff. de usufructu legat. l. 18. C. de excusa. tut.) vxorem omnium bonorum vsum fructuam potest instituere. Quid si fuerit instituta: liberi legitimam, ex eius vsum fructu deducunt §. hic. pura enim debet esse legitima etiam ab vsum fructu. cum legitima debeatur pleno iure, & proprietate & vsum fructu. Aliud erit, si adie- ctum est, ut frueretur mater vna cum filijs, §. Cicero. in oratio. pro Cecin- na, §. lege 8. ff. de usufr. adrese. Non idem est in persona extraneorum haereditum, quorum Falcidia grauari potest, l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usufr. §. quem ad. Ex superioribus constat, legitimam (dic aliud in eo quod infra legitimam Grassus lib. sent. §. legitima. quest. 38. num. 23. Dic etiam idem in dote non excedente summa legitimam, siue ea sit numerata, siue reli- cta testamento Grassus ibi. d. q. 41.) liberorum, parentum, fratrum, Grassus ex communi opinione ibi. d. q. 39. non posse grauari in vsum fructu. Eadem grauari non potest mora l. 30. C. de inoff. dilacione l. 32. d. ritu. tempore l. 36. d. rit. conditione d. l. 32. (nisi bona mente conditio apponatur, l. 26. C. de inoff. §. Grassus lib. sent. §. legitima. q. 38. num. 15. 16. 17. 18.) quantumuis casuali, mixta, potestatiua, aut voluntaria, Grassus ibi. nu. 10. ad 13. Non potest etiam legitima grauari fideicommissio d. l. 32. §. l. 2. ibi. (nisi id fi- deicommissum sit relictum a pupillo, ut ex communi opinione refert Grassus lib. sent. §. legitima. q. 38. nu. 6. ut ita substitutio pupillaris non cen- seatur oneris loco, ibi. nu. 7. sed nec vulgaris, ut idem ait ex communi o- pinione ibi. num. 9. quod tamen probare non possum. Assentior magis Bulgaro, Socino, Gomezio, comunem quoque opinionem sibi adferen- tibus) quantumuis ad piam causam relicto. Idem nu. 20. quantumuis gra- uamini aut oneri filius consenserit, nu. 21. l. §. l. C. ad l. Falc. l. 20. ff. de do- nat. adde Chia. hic. fol. 366. D. quantumuis legitima aucta sit statuto. Grassus ibi. nu. 40. Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti lo- co relinquere Grassus ibi. nu. 22. Quod si parens legitimam liberorum mi- nuere non potest, multo minus tollere poterit, qua de re alius dixi. Quemadmo-

*

hinc sum- tis et Au- thentica que- collationibus... Tit. C. de... C. de legum... C. de haeredit... C. de inoffic... C. de usufructu... C. de usufructu legat... C. de excusa. tut... C. de inoffic. dilacione... C. de inoffic. §. Grassus lib. sent. §. legitima. q. 38. num. 15. 16. 17. 18... C. ad l. Falc. l. 20. ff. de do- nat. adde Chia. hic. fol. 366. D. quantumuis legitima aucta sit statuto. Grassus ibi. nu. 40. Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti loco relinquere Grassus ibi. nu. 22. Quod si parens legitimam liberorum minuere non potest, multo minus tollere poterit, qua de re alius dixi.

* hinc sumpta est Authentica Quartae Cod. de collationibus. l. 19. C. de collationibus. l. 9. C. de legitim. liber. §. 15. Instit. de hered. ab intest. hac ratione possumus imitare statuta & consuetudines, quibus feminae accedunt a feudis, ducantur ad generationis opus, ita etiam nos eandem vtriusque servamus aequalitatem. Sed nec vsque in hoc statuimus legem. Haec enim dicimus & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint secuta nuptias dotes, sed affectus indubitatus & manifestus inter coniuges existens filios praestet esse legitimos. Dorem etenim celebrant nuptias: nuptias autem dotes non faciunt, sed coniuutorum affectus. Hoc idem obrineat & in ijs qui ex posteriori affectu cum dotibus, secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt. & haec sit sanctio legitimae soboli.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

Cap. V.

Consideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, praeceduntque crebra, & stantes filij. Et semper equidem clemens aliquid definimus: sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus: ideoque causae etiam legem adiuciantes, ipsi quidem populos remouebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. Quia enim testati naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, vsque ad vnam solam vnciam, quam habebunt vna cum matre: (hoc quod etiam prius fuit) filijs autem non existentibus legitimis, vsque ad medietatem totius substantiae: hoc dicunt a nobis positae leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam alijs munificentijs quas & si legis scripturae duriciam non praesentent, loquitur, & noui aliquid introducit. Nunc enim si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus aut nepotum, aut cetera successione) neque vxore legitima, proinde moriatur non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem mouens, & insurgens, aut etiam nostrum ararium: (nec enim illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei domi donec viuat, libera mulier in habitu concubinae cum eo degens, & filij ex ea (talibus enim solis haec sancimus, vbi omnino indubitate sunt siue concubinae in domo habitae, siue naturalium ibidem proles) & nutrimentum damus eis, & intestato parentibus morientibus duas habere vncias paternae substantiae, cum matre partiendas, quantumcunq; fuerint filij, ita proportione vnius filij & matre accipiat. Et haec dicimus si vni concubinae cohabitauerit, & filios ex ea habuerit, aut praecedente concubinae morte forsan aut diuisione, filij domi sint. tunc enim damus eis ab intestato duarum vnciarum successionem. Si autem confusa concupiscencia ita fiat, vt alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitime vxori coniunctus alias superinducere non poterit matrimonio consistente matre, & ex eis legitime filios procreare: sic neq; post cognationem, si tam (quemadmodum diximus) concubinas, & ex illas quos ex alijs, dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad muliere libere successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretae erunt mulieres legitimos non quam magis, aut quam minus amauerint: indiscreti etiam filij. & nos non praebemus luxuriantibus, sed castis vicijs succedentibus legem. Non autem distinguimus de filiis siue

diatinet, nulla differentia inter masculos & foeminas,

Quemadmodum liberi ab intestato per foemininum sexum descendentes succedere debeant.

Cap. I I I I.

Neque illo de cetero seruado in nepotibus & pronepotibus non suis, & sub potestate constitutis, minus tertia parte eos habere, quam eorum parentibus viuentibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus vltimus nepotes qui ex filio paternis auis accrescunt, vt illi quidem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater viuens: nepotes autem ab auo per mediam filiam venientes, aut auia paterna vel materna, minus tertia accipiant: sed vnum ordinem in omnibus ponimus nepotibus & pronepotibus, non ferentes foeminae a masculo in talibus. Neq; enim masculus ipse in se, neq; foemina solum ad natiuitatis propagationem sufficiens est: sed sicut vtrumq; eorum coaptauit Deus ad generationis opus, ita etiam nos eandem vtriusque seruamus aequalitatem. Sed nec vsque in hoc statuimus legem. Haec enim dicimus & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint secuta nuptias dotes, sed affectus indubitatus & manifestus inter coniuges existens filios praestet esse legitimos. Dorem etenim celebrant nuptias: nuptias autem dotes non faciunt, sed coniuutorum affectus. Hoc idem obrineat & in ijs qui ex posteriori affectu cum dotibus, secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt. & haec sit sanctio legitimae soboli.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

Cap. V.

Consideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, praeceduntque crebra, & stantes filij. Et semper equidem clemens aliquid definimus: sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus: ideoque causae etiam legem adiuciantes, ipsi quidem populos remouebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. Quia enim testati naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, vsque ad vnam solam vnciam, quam habebunt vna cum matre: (hoc quod etiam prius fuit) filijs autem non existentibus legitimis, vsque ad medietatem totius substantiae: hoc dicunt a nobis positae leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam alijs munificentijs quas & si legis scripturae duriciam non praesentent, loquitur, & noui aliquid introducit. Nunc enim si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus aut nepotum, aut cetera successione) neque vxore legitima, proinde moriatur non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem mouens, & insurgens, aut etiam nostrum ararium: (nec enim illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei domi donec viuat, libera mulier in habitu concubinae cum eo degens, & filij ex ea (talibus enim solis haec sancimus, vbi omnino indubitate sunt siue concubinae in domo habitae, siue naturalium ibidem proles) & nutrimentum damus eis, & intestato parentibus morientibus duas habere vncias paternae substantiae, cum matre partiendas, quantumcunq; fuerint filij, ita proportione vnius filij & matre accipiat. Et haec dicimus si vni concubinae cohabitauerit, & filios ex ea habuerit, aut praecedente concubinae morte forsan aut diuisione, filij domi sint. tunc enim damus eis ab intestato duarum vnciarum successionem. Si autem confusa concupiscencia ita fiat, vt alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitime vxori coniunctus alias superinducere non poterit matrimonio consistente matre, & ex eis legitime filios procreare: sic neq; post cognationem, si tam (quemadmodum diximus) concubinas, & ex illas quos ex alijs, dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad muliere libere successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretae erunt mulieres legitimos non quam magis, aut quam minus amauerint: indiscreti etiam filij. & nos non praebemus luxuriantibus, sed castis vicijs succedentibus legem. Non autem distinguimus de filiis siue

masculi siue foeminae sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in foeminis secundum hoc ponimus legem. Valeret itaq; haec lex nobis in futuris, & maxime omnium haec: quoniam earum quae dudum non recte tenebant, plurima & emendauit, & explanauit: & quod praeterijt, non potest ab ea quae nondum erat, regula subijci. Haec a nobis de praedictis successionebus sunt sancita.

De collationibus dotis vel donationis propter nuptias.

Cap. V I.

Illud quoque bene se habere credimus hac lege complecti. prioribus enim legibus volentibus in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per dorem forte, aut alio modo datas: & quae sunt relicta, defendere: nos sancimus non esse omnino talem opinionem: sed siue quisquam intestatus moriatur, siue testatus, quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut praerumultu mortis angustiat, huius non est memoratus: omnino esse collationes, & exinde equalitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expressim designauerit ipse, se velle non fieri collationem: sed habere eum qui cogitur ex lege conferre, & quod iam datum est, & ex iure testamenti: omnibus quae prius de collationibus a nobis sancita sunt, in sua virtute manebunt.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

Cap. V I I.

Et quod saepe nobis iudicantibus placuit, necessarium credimus nunc partem fieri praesentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiam diuidere, vt a fraterno certamine eos praeseruent: ad maiores adhuc & laetiores eos contentiones adducunt. Cum enim oportet, si hoc vellent, aut aperte omnia diuidere in testamento suis: aut si hoc vellent, partes facere, & eas subdiuisuris habere, & sic indubitata dare filijs diuisionem: at illi reditatem suam non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi inter liberos, scribunt, & neq; hanc continet, sed forte inter scriptam cuius is est alterius cuiuspiam literis, & in descriptione abiecta, & sensus, Parés nulla custodia digna positam: residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiam forte haereditatem corrupti, aut cuiuscunq;: & hinc illis litium occasiones suam inter filios, vtrum haec voluntate gesta sint patris, an alicuius beros, diuisiartificis operarij certaminis & contentionis, & ad fauorem partis alicuius scribentis. Haec nos molestare de caetero nostros subiectos nolentes, sancimus, si quis voluerit suas res filijs aut diuidere aut omnes, aut etiam aliquid, quas forte relinquere praecipuas: has maxime quidem, si foris possibile est, dicat in testamento, & indubitata det filijs portionem. Si autem hoc non agat propter aliquas necessitates, quae plurimae circumassunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & subscribere omnibus aut ipsum, aut filios vniuersos subscribere praeparare, inter quos res diuidet, & ex hoc causa dare indubitata fidem. & quod secundum hanc speciem, ratum sit atq; firmum aliaq; cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil hinc filijs sese praebiturum vtilitatis: sed quasi nihil sit factum, diuidere substantiam filij, incertas & plebunq; sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque iudicibus causae (quos iudices familiae exciscundae leges appellant) has sequi cogendis. Oportet enim providere subtiliter cautela filiorum, & non aliud quidem minere, aliud sub errore relinquere, quod difficile, insuper & insolubile, crebro etiam crimina fetetium causarum occasio praestat. De successionebus itaq; & collationibus & alijs quae praedicta sunt, vsque in hoc sancitum sit.

Si quis prolatam manum suam negauerit.

Cap. V I I I.

Studium vero malevolentiae quod fit ab aliquibus, necessarium nobis fecit plebis denud legislationem

* l. 7. Cod. de legibus. hinc supra est authentica, Ex testamento Cod. de collationibus. Olim emancipati scripti haeredes, accepta a parentibus. inter viuos non coferebant. & ita abrogatur lex l. C. de collationibus. Liberi parentibus successuri coguntur dotis donatione propter nuptias a parentibus acceptas conferre. Cod. de collat. Olim tacita nec palam diuulgata parentis voluntas, in eo suffiebat, & ita abrogatur l. 35. ff. familiae. l. 14. ff. de doli praescriptio. Nota regum & cautiolem scitu vtriusque parentibus diuisuris habere, & sic indubitata dare filijs diuisionem: at illi reditatem suam non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi inter liberos, scribunt, & neq; hanc continet, sed forte inter scriptam cuius is est alterius cuiuspiam literis, & in descriptione abiecta, & sensus, Parés nulla custodia digna positam: residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiam forte haereditatem corrupti, aut cuiuscunq;: & hinc illis litium occasiones suam inter filios, vtrum haec voluntate gesta sint patris, an alicuius beros, diuisiartificis operarij certaminis & contentionis, & ad fauorem partis alicuius scribentis. Haec nos molestare de caetero nostros subiectos nolentes, sancimus, si quis voluerit suas res filijs aut diuidere aut omnes, aut etiam aliquid, quas forte relinquere praecipuas: has maxime quidem, si foris possibile est, dicat in testamento, & indubitata det filijs portionem. Si autem hoc non agat propter aliquas necessitates, quae plurimae circumassunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & subscribere omnibus aut ipsum, aut filios vniuersos subscribere praeparare, inter quos res diuidet, & ex hoc causa dare indubitata fidem. & quod secundum hanc speciem, ratum sit atq; firmum aliaq; cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil hinc filijs sese praebiturum vtilitatis: sed quasi nihil sit factum, diuidere substantiam filij, incertas & plebunq; sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque iudicibus causae (quos iudices familiae exciscundae leges appellant) has sequi cogendis. Oportet enim providere subtiliter cautela filiorum, & non aliud quidem minere, aliud sub errore relinquere, quod difficile, insuper & insolubile, crebro etiam crimina fetetium causarum occasio praestat. De successionebus itaq; & collationibus & alijs quae praedicta sunt, vsque in hoc sancitum sit.

seu de inficiatorum & abiuratoru poena.

PERVENIT ad nos, dubitationem vanam quibusdam incidisse, si quod sancitum est à nobis de filijs procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non etiam in preteritum feratur in ijs que non decreto aut transactione sunt terminatae questionibus. Nobis utique cum particulariter poneremus leges, expressim in prima constitutione que hoc sancivit memorantibus, ut siue super sint eis patres, siue defuncti sunt, nondum tamē huiusmodi questionibus aut sententijs aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita iudicari sicut nostra dicit lex, quam complētes, etiam secundam⁶ posuimus legem, eadem valere sancientes etiam si non post dotes procreentur filij, aut procreati moriatur, nihilo minus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adiecimus, oportere eius legislationem & ad seniora⁷ referri tempora, exceptis⁸ illis causis quas aut iudicialis sententia, aut transactio terminavit. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram presumpserunt malè interpretari legislationem & sensum: tertiam⁹ coacti sumus exponere constitutionem, per quam iussimus, si quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua ad quam nuptia non interdicuntur: postquam verò hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere. Sed quia in ipsa nostra constitutione non adiecimus apertè valere huiusmodi legislationem etiam in illis quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, cōtentio autem neque iudiciali¹⁰ sententia, neque amicabile interventione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea que in memoratis cōtinentur legislationibus de filijs qui ante celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis qui ante huiusmodi legislationē nati sunt, & maximè eo quòd huius pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurdè arbitrati sunt. Iustissimè namque & prima & secunda hoc subtraximus constitutioni & tertia¹¹ non adiecimus. in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat fortè hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni verò coaceruatione legum Codicis cognominis nostri rectè abscondere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. Tertia verò constitutione non adiecimus aliquid de temporibus: cum omnibus manifestum sit, oportere ea que adiecta sunt, per interpretationem in illis valere in quibus interpretatis legibus sit locus.

Ut caput vltimum Nou. XII. ad præterita pertineat nondum iudicata aut transacta.

Cap. I.

Quia verò omnino emerferunt quidam & de sic manifestis se dubitare cōtendentes, vel etrantes, hanc adiecimus legem, sancientes in prædictis tribus constitutionibus factam à nobis legislationē valere, in quibus etiam expressim primam positam à nobis legi adscriptimus: hoc est, siue superesse contigerit talium filiorum patres, siue mori: nondum verò huiusmodi negotio aut decreto¹² transactione finis acceptus est: secundum hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotijs que contigit ante leges à nobis positas aut decreto iudicium aut transactione determinari.

EPILOGVS.

Que igitur nobis placuerunt, & præsentē sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. 15. Kalen. Aug. Constantinop. post consulatum Belisarij V.C.

DE ADMINISTRANTIBVS OFFICIA IN SACRIS APPELLATIONIBVS.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. XX.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum pratoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

2. 10. C. de n. r. lib. lib. la. anno 529. l. II. C. de n. r. lib. lib. la. anno 530. S. l. 7. C. de r. lib. Vtraque constitutio cōtra sui naturam, refertur ad negotia præterita. Nō refertur tamen constitutiones ad ea que iam decisa sunt iudicio vel transactione. Nouell. 12. in f. latam anno 535. Liberis ante dotalia instrumēta nascendis beneficiū à Principe datum ad eos qui iam nati sunt ante dotalia instrumēta, ex quo & bono porrigitur. Vis lentētie & transactionis ea est, vt finita rescripto non possint tolli. De his qui in causis appellationum apparitorum officio fungantur, Index apud Cuiaciu. De prouocatione Prætoris Paphlagoniæ vel Honorados porrecta, & alijs prouocationibus in diuersis temporibus porrectis Iulian. cōstit. 25. i. c. v. r. o. s. a. x. p. o. i. s. Scrimger. d. v. r. o. i. s. o. a. x. p. o. i. s. Cuiac. Sacra iudicia appellatiōnū sunt que in cōsistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur adhibitis prioribus palatij, & senatoribus. Nouel. 62. l. 2. Cod. de legib.

AM quidem sacram fecimus legem de appellationibus, eloquentem quem oportet seruari modum super eis, & vnde ad quos fieri appellationes qualisq; deceat: quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum missimus quaestorem. Quia verò plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officijs: cum ij qui ex sacro quidem epistolarum scriinio sunt spectabilium iudicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui verò ex sede tua sunt celsitudinis, maximè dicerent se lædi, si mutato schemate, nequam soli appellationibus ministrarent ijs que a clarissimis prouinciarum iudicibus veniunt, ad solum tuum iudicium, (sicut prius erat dum in diuino quidem ipse aures cōsistorio, ministraret vero officium tuum) sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorij negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quaestore, vtriusque partis totum sibi immitterent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quaestorem sapius & ijs qui ex sacris scriinijs appellationibus ministrant, & qui ex tua sedis celsitudine & officio: nouissimè ad quandam formam causerducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa verò nobis non incongrua visa placuit: & interim quoniam Paphlagonia & Honoria diuisæ prius in iudices duos, in vnum eundemque reductæ sunt prætoris nomen suscipientem: hoc indubitè placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Helleponto, & ponto Polemoniaco. nam & illic duobus constitutis prius iudicibus, nunc autem vno moderatore facto, & decorato etiam ipso spectabili dignitate, rursus hoc proueniebat: & ad tuum solummodo iudicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

Ut sola cohors P.P. ministret in eius appellationibus.

Cap. I.

Complacuit igitur simul ijs quidem officijs vtriusque administrationis, simul autem vobis ambobus, in super & nobis rectè se habere visum est, solum officium tuæ celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate sacri auditorij dicantur, & ad sit gloriosissimus noster quaestor, & particeps sit gestorum.

Cap. II.

Sed etiam quoniam primæ Cappadociæ præses prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis proconsulis figuram mutatus est: nihilo minus competens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittentem, hic litem secundum nostram sacram constitutionem in ordine sacri nostri auditorij eam examinari: præsentē quoque gloriosissimo nostro quaestore, & pariter audiente negotium, solo officio ministrare tito: quoniam & prius hoc solitum erat. nam etsi spectabilis comes domuum permixtus est, tamen neque pridem multæ quædam mouebantur causæ apud eum: neque ex iudicio eius ferebatur aliqua penè appellatio hic. Nunc autem que circa ararij dispensationem sunt, & alijs hæc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotijs.

Cap. III.

Hoc ipsum etiam in Armeniæ proconsule: quoniam prius administrationem eam ordinariam facientes, & nunc nihil ei addentes, in proconsulis figuram mutauimus. Etenim in deuenientibus litibus tuæ celsitudinis ministravit officium: lite quidem in ordine sacri auditorij (sicut prædiximus) mouenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilo minus autem officio tuo ministrare causæ, sicut prius fuit dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, maiore ordine non suscepto.

Cap. IIII.

Quoniam verò Lycaoniam, & Pisidiam, & Isauriam sub iudicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari prætorum cingulo cōtingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiā militare officium: quoniam prius &

i. antea. vltimam, C. de tempor. ap. pel. que lata est anno 529. Cuiacius intelligit Nouell. 23. J. que hanc tempore præcedit, quod vt confitet vix scio. Hæc n. lata est Belisario V. Cōsule anno 535. Illa, post Belisariū V. Consulem anno 536. Officiū præfecti prætorio præfecti ni quaestoris, memoriales: d. νόμος τῶν οἰκείων Scrimger. τῶν οἰκείων Cuiac. hic 8. obs. 42. e. ὁ δὲ διαείλας ἐμ. βα. θυον Scrimger. Ordinaria, i. minima, seu dignitas clarissimatus. media. n. spectabilitas, maior illustrat, Nouell. 7. 25. 102. adde Nouell. 31. c. 1. §. 3.

dux in vtraque harrum prouinciarum fuit: necessariò nobis se habere placuit propter hanc nouitatem, soli sedi tuæ & gloriosissimo quæstori tradere appellationum examinationem: cedere quoq; clementius tuo officio, vt ijs que super hoc aguntur, ministrent, vnde siue aliquid factum est tale prius, siue etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

Cap. V.

administraciones.

10 **Q**uia verò duæ fuerunt ministraciones pure & comitis Orientis, & iudicis primæ Syriæ: & ciuiles quidem huius administrationis appellationes ad tuam referre bantur sedem, officio administrante solummodo tuo: comitis autem Orientis, vt pote spectabilis, in sacrarum auditionum figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriinijs ministrantibus.

Cap. VI.

20 **S**ed hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium & ijs qui ex sacrarum epistolarum scriinio sunt, & qui ex officio tuæ celsitudinis. quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica & Asia, & omnino innouatum est, & in vnius administrationem solius prouinciæ mutatum, (dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatiæ) veniat quidem tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum quæstorem: solum autem modò ministerium suscipiat officium sedis tuæ.

Cap. VII.

Illud tamen sancimus, vt ex administrationibus nunc à nobis adiuuentis, & mutantibus antiquum schema, siue hoc ipsum secundum naturam propriæ iudicetur administrationis, siue etiam ex delegatione nostra: idem seruetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsitudinis sancimus.

Cap. VIII.

40 **S**imiliter siue ex delegatione, siue ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuæ celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: siue etiam ex delegatione nostra, similiter officij erit tui.

Cap. IX.

In quibus autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scriinij ministerium, similiter commune seruamus, siue ex delegatione, siue (secundum quod dispositum est) in iudicio fiat examinatio. Super illis tamen litibus quas non spectabiles iudices iudicant, sed aduocati solùm: referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum quæstorem deuotissimis libellensibus ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super vlt. Cod. Sbi istis innouatum sit, antiquam seruamus figuram, sicut senat. l. 32. C. etiam in alijs omnibus non innouatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla nouitate faciendâ. accedens namq; nouatio aliter quodam modo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

de libellensibus adde l. ministrentibus eis: quoniam dum nihil omnino super vlt. Cod. Sbi istis innouatum sit, antiquam seruamus figuram, sicut senat. l. 32. C. etiam in alijs omnibus non innouatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla nouitate faciendâ. accedens namq; nouatio aliter quodam modo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

EPILOGVS.

60 **Q**uæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manifesta edictis destinatis à se: vt omnes cognoscant quæ nobis sunt placita. Dat. 15. Kalend. April. CP. P.C. Bilisarij V.C. 535.

DE ARMENIIS.

Tit. VIII.

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imperator Iustinia. August. Aracio Proconsuli Armeniæ.

* adduntur in Scrimgeriana editione hæc, & vt ipsi per omnia Romanas sequatur leges.

ARMENIORVM regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornauimus, prioribus eam liberantes nominibus. & figuris vti Romanorum assueuimus, sanctionesque non alias esse apud eos quam quas Romani nominant, disposuimus, & existimauimus oportere expressâ lege illud quoque corrigere quod malè apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem vitiorum quidem esse successiones tam parentum quam

fratrum & alterius generis, mulierum verò nequaquam: neq; sine dote eas ad viros venire, nec emi à maritis futuris, quod barbaricè hactenus apud eos seruabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentientibus, sed etiam alijs gentibus ita ex honorantibus naturam, & fœmineum iniuriantibus genus, tanquam non à Deo sit factum, nec seruiati natiuitati, sed tanquam vile & ex honorandum, & extra omnem competentem honorem.

Cap. I.

10 **S**ancimus itaq; per hanc sacram legem, & apud Armenios hæc ipsa tenere quæ & apud nos occasione successione fœminarum, & nullam esse differetiam masculi & fœminæ: sed sicut & in nostris legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est, patris & matris, & aui & auæ, & adhuc longius, vel eos qui post ipsos sunt, hoc est, filij & filia, & quemadmodum ipsi hereditatem transmittant, ita apud Armenios esse, & nihil Armeniorum leges à Romanorum differre. Si enim nostræ reipublicæ sunt, seruiuntq; nobis cum alijs gentibus, & omnibus nostris fruuntur, nequaquam solæ apud eos fœminæ nostra æquitate repellentur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt leges, quascunque & ex veteribus collegimus & in nostris posuimus Instituti atque Digestis, & quæcunq; ex Imperiali legislatione tam priorum Imperatorum quam nostra conscriptæ sunt.

Cap. II.

30 **H**æc igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia à principijs præsentis quartædecimæ indictionis, & huius secundum quam hanc scripsimus legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendere, confusionis magis quam legislationis est. sed ex temporibus sicut prædiximus præsentis quartædecimæ indictionis tantum & in subsequenti vniuerso tempore successiones maneat similes ex omni causa qua in successione relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cætero seruandis. Quod autem prius factum est, omne manere in priori figura sinimus, siue in progenitorialibus siue in alijs factum est, nihil omnino communicantibus fœmineis personis super iam diuisis progenitorialibus prædij aut factis successioneibus vsq; ad tertiamdecimam indictionem & hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quartædecimæ indictione, valere quæ à nobis sunt legislata, sancimus.

114. C. de legibus. Notis. Ab Armenijs fœminæ olim exclusæ successione ab intestato, parentum, liberorum, fratrum, cognatorum. Eadē lex obseruata à Salijs, Anglis, Turingis. Fœminæ emebantur à maritis apud Armenios. Mos idē Germanorū fuit, teste Tacito. Subditi à magistratibus victoribus leges accipiunt.

EPILOGVS.

50 **Q**uæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificentia, & qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festinent. Datum 15. Kalend. April. post Bilisarij V.C. Consulatum.

i. anno 536.

COLLATIO III.

DE NVPTIIS.

Tit. I.

NOVELLA CONSTIT. XXII.

Idem Imperator Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

70 **P**RVIMAE quidem iam variæque positæ sunt leges à nobis vnicique parti prius à nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non rectè, ad meliora dantes viam, & exponentes subiectis quo competat degere modo. hoc autem quod nunc à nobis sit, lex quædam est communis omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. Si enim matrimoniū sic est honestum, vt humano generi videatur immortalitatem introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent: iugiter Dei clementia, quantum est possibile,

8 πρεβι τῶν δευτερογενῶν μόνων Scrimger. de secundis nuptijs, Iulian. de solutione secundarum nuptiarū, & de secundis nuptijs Index Regia bibliotheca apud Cuiac.

facit Paul. ad Hebr. c. 13. Gerf. 14. Nou. Leon. 26. l. 220. in ff. de Verbor. signifi. fibile.